Черенкова Д., студ.,
Институт Филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДОВ ПОЭЗИИ В. МАЯКОВСКОГО НА ПЕРСИДСКИЙ ЯЗЫК

Статья посвящена лексико-семантических и стилистическим особенностям переводов поэзии В. Маяковского. Анализируется процесс поиска стилистически адекватных соответствий к уникальным неологизмам и передачи специфики авторского стиля.

Ключевые слова: *неологизм, описательный перевод, компрессия, логизация, экспрессивизация, реалия.*

Cherenkova D., Stud.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Features of translation of V. Mayakovsky's poems into Persian language

This article is concerned with the problems of lexical semantics and stylistic features of translation of V. Mayakovsky's poems into Persian language. The process of searching of stylistically adequate matches to the unique neologism and author specificity transfer is analyzed.

Keywords: *neologism, descriptive translation, compression, logization, expressivation, reality.*

УДК 81'255=133.1=161.2:070.446

Черкес Г., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОГЛЯДІВ ФУТБОЛЬНИХ МАТЧІВ З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

У статті розглядаються особливості перекладу футбольних оглядів із французької мови на українську. Особлива увага приділяється проблемам, що можуть виникнути при перекладі футбольних оглядів та шляхи їх вирішення.

Ключові слова*: футбольний огляд, перекладацькі трансформації, еквівалентність, адекватність, синонімія.*

Футбол – це вид спорту, що має велику популярність як у Франції, так і в Україні. Футбольні матчі викликають особливий

інтерес, тому періодичні видання (спортивні і не тільки) приділяють значну увагу футбольним оглядам. Мова футболу перебуває у постійному розвитку, оскільки відображає найрізноманітніші аспекти цієї гри. Футбольна лексика поповнюється запозиченнями з інших мов, термінами, що відображають нові поняття, уболівальницьким арго. Через те, що більшість футбольних термінів є запозиченими, а аналоги деяких футбольних явищ і зовсім відсутні в українській мові – виникає питання про адекватність їх відтворення при перекладі з французької мови. Проблема перекладу оглядів футбольних матчів стосується особливостей перекладу всього загалу термінологічної лексики та віднайдення найточнішого відповідника для лексеми, що перекладається, з урахуванням лексичних, граматичних, стилістичних особливостей тексту та його комунікативно-прагматичної спрямованості.

Незважаючи на значну кількість наукових розробок, присвячених перекладу текстів суспільно-інформативного типу, можемо констатувати відсутність робіт, які б розкрили особливості перекладу футбольних оглядів, як одного з основних джерел висвітлення результатів такого популярного у всіх країнах світу спорту як футбол. Саме відсутність подібних досліджень зумовила вибір об’єктом нашого дослідження футбольний огляд, що є собою соціолінгвістичним і культурним явищем. Переклад цього виду суспільно-інформативного тексту є важливим у межах міжкультурної комунікації. Усі вищезазначені причини зумовлюють потребу дослідити особливості перекладу футбольних оглядів у пресі, враховуючи стилістичні особливості тексту інформаційного типу.

Метою нашого дослідження є виявлення характерних особливостей, притаманних футбольним оглядам у французькій пресі та аналіз способів їх перекладу українською мовою.

Об’єкт дослідження – огляди футбольних матчів у французькій періодичній пресі та їх українські переклади.

Предмет дослідження – особливості перекладу французьких футбольних оглядів українською мовою.

У роботі використано загальнонаукові та лінгвістичні методи дослідження, зокрема дескриптивно-емпіричний, порівняльно-зіставний, описовий, лексико-семантичний, метод системного аналізу.

Компетентність, тобто сума знань, навичок та умінь в професійній сфері відіграє надзвичайно важливу роль у

перекладацькій діяльності [Миньяр-Белоручев 1999, 8]. У нашому випадку для перекладу футбольних оглядів необхідно не лише досконало володіти французькою та українською мовами, але й розбиратися у футбольній термінології, розуміти правила гри, знати історію розвитку цього спорту у Франції та Україні. Необхідність знання футбольної історії перекладачем можна проілюструвати за допомогою наступних прикладів: *la main de Dieu, faire du petit bois, l'effet Magnus*. Появі першого терміна, що перекладається як *"рука Бога"*, завдячуємо Дієго Марадоні. На Чемпіонаті світу 1986 року, в одній четвертій фіналу Марадона забив гол рукою і його було зараховано. На післяматчевій прес-конференції Марадона пожартував: "Це була "рука Бога". Коли говорять про гравця, що б'є суперника по ногах, то вживають у французькій мові словосполучення *faire du petit bois*. Це пов'язано з тим, що колись щитки робили з дерева і від ударів вони ламалися. Що стосується терміну *l'effet Magnus ("ефект Магнуса")*, то він запозичений із галузі фізики. Цей термін означає "відхилення тіла, що обертається, від прямолінійного руху". У футболі цей термін використовується при описі траєкторії польоту м'яча, особливо під час виконання кутових та штрафних ударів.

Характерною рисою футбольних оглядів є те, що вони насичені футбольними термінами, адже в них коротко описують події матчу. Особливістю футбольної термінології є її відкритість широкому колу людей, як професіоналам (футболістам, тренерам, спортивним журналістам), так і звичайним уболівальникам. При перекладі футбольних термінів використовують в основному три типи перекладацьких трансформацій: лексичні, лексико-семантичні та лексико-граматичні [Дяков, Кияк, Куделько 2000, 54].

Оскільки футбол – явище інтернаціональне, то футбольна термінологія містить багато запозичень з інших мов. Вони становлять понад сімдесят відсотків загальної кількості спортивних номінацій, найбільшим джерелом поповнення є англійська мова [Боровська 2004, 7]. Для їхнього перекладу найкраще застосовувати транскодування – спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. Наприклад: *un dribbling – дриблінг, un transfert – трансфер, le pressing – пресинг*.

Терміни також підлягають іншому лексичному прийому перекладу – калькуванню – передаванні не звукового, а комбінаторного складу слова, коли складники слова (морфеми) чи

фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Цей прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів. Наприклад: *la règle du but en or – правило золотого гола, un quart de finale – чвертьфінал, le groupe de mort – "група смерті"*.

Для перекладу футбольних термінів, що не мають абсолютного відповідника у мові перекладу використовують прийомом експлікації. Експлікація (описовий переклад) – це заміна лексичної одиниці мови оригіналу словом (словосполученням), яке передає його значення. Такий перекладацький прийом доречно застосовувати при перекладі футбольних термінів на позначення різних технічних прийомів. Наприклад: *un coup de foulard – удар з-під опорної ноги, un coup de sombrero – перекидання м'яча через голову суперника собі на хід, le petit pont – прокидання м'яча між ногами суперника.*

За відсутності у словнику точного еквівалента того чи іншого терміна, або ж коли застосування калькування, транслітерації чи описового перекладу недоречне, можливими також є інші прийоми перекладу. До таких трансформаційних прийомів, що застосовуються при перекладі футбольних термінів, відносять прийом контекстуальної заміни. Під "контекстуальною заміною" ми маємо на увазі використання в перекладі іншого слова або словосполучення (чи образу) замість тих, які в мові перекладу формально відповідають слову або словосполученню оригіналу.

У випадку, коли слово у мові оригіналу має кілька еквівалентів, що зафіксовані у словнику, проте жоден з них не підходить для точної передачі інформації, перекладач вдається до таких прийомів контекстуальної заміни як конкретизація та генералізація. Наприклад: *une passe décisive – гольова передача, la surface de réparation – карний майданчик, une séance de tirs au but – серія післяматчевих пенальті.*

Зважаючи на всі досягнення в галузі перекладознавства, доцільно було б виокремити способи перекладу саме футбольної термінології зокрема з урахуванням процесуального та текстового рівнів перекладу – тобто розглянути особливості перекладу термінології цього типу з точки зору функціонально-стильового призначення тексту, в якому вона вживається.

Використовуючи класифікацію В.С. Виноградова [Виноградов 2001, 16], який виділяє шість основних функціонально-стильових типів текстів, відносимо футбольні огляди до текстів суспільно-інформативного типу (тексти газет, журналів, радіо та телебачення).

Тексти цього типу розраховані не лише на повідомлення інформації, але й на певний вплив на суспільну думку. Засоби масової інформації (ЗМІ) мають велике значення у рекламі спорту, як у національному, так і в міжнародному масштабі. Це найбільш масові, найдоступніші й найоперативніші засоби висвітлення подій, що відбуваються у світі спорту. Крім того, ЗМІ сприяють удосконаленню діяльності всієї сфери фізичної культури і спорту. Преса як один із найбільш значущих засобів масової інформації формує громадську думку, визначає ціннісні орієнтації читачів, популяризуючи сучасний спорт. Важливим моментом є те, що спортивні журналісти не просто стисло подають хід подій футбольного матчу, а намагаються зробити з нього ефектне шоу, використовуючи різноманітні експресивні засоби [Marchand 1989, 45]. Тому важливою постає проблема адекватності та еквівалентності при перекладі футбольних оглядів українською мовою. За В.С. Виноградовим, еквівалентність – це збереження відносної рівності смислової, семантичної, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації в оригіналі та перекладі. Еквівалентність оригіналу та перекладу – це, насамперед, спільність розуміння інформації, що є в тексті, включаючи і ту, яка впливає не лише на розум, але й на відчуття реципієнта, і яка не лише експліцитно виражена в тексті, а й імпліцитно віднесена до підтексту [Виноградов 2001, 18].

Зауважимо, що деякі футбольні слова-терміни характеризуються багатозначністю, оскільки поява нових футбольних термінів відбувається не лише за рахунок зовнішніх запозичень, а й внутрішніх, усередині самої мови [5]. Тому слово може позначати не тільки футбольний термін, але й використовуватися у звичайній мові. Так, наприклад, терміни *le capitaine (капітан), un transfert (трансфер)* та *la défense (захист)* у французькому словнику Larousse визнаються не лише, як спортивні терміни, а й як слова широкого вжитку та терміни, що входять до складу інших терміносистем [8]. У порівнянні з наведеними вище лексемами, їх українські еквіваленти вирізняються тільки кількістю та варіативністю сем, а відтак – є проблемою для фахівця лише з огляду на функціональну приналежність стилю тексту, що перекладається.

Проблема адекватності перекладу футбольної термінології стосується існування в термінології такого явища як синонімія. Синоніми виконують функцію пояснення або, навпаки, являють собою відповідники офіційних термінів і використовуються для мовної економії (наприклад, вболівальниками). Наприклад: *l'angle*

supérieur du but – la lucarne, le carton jaune – la biscotte. Важливо звернути на це увагу при перекладі українською і обрати з синонімічного ряду адекватний термін (*верхній кут воріт – дев'ятка, жовта картка – гірчичник*). Іншою особливістю є те, що найчастіше до терміна іншомовного походження виникає синонім, створений на рідному ґрунті (*форвард – нападник, голкіпер – воротар, лайнсмен – суддя на лінії, плей-офф – гра на виліт, un linesman – l'arbitre assistant, le manager – l'entraîneur*). Це так звані терміни-дублети. У такому випадку можливості перекладача необмежені і використання таких синонімів дозволить полегшити сприйняття інформації читачем.

У матеріалах ЗМІ дуже часто трапляються перифрази як один із видів синонімії, що допомагає уникнути повторення тих самих слів у тексті. Наприклад, замість французького *marquer le but (забити гол)* у французьких футбольних оглядах маємо вирази: *inscrire un but, faire trembler les filets, fusiller le gardien, trouver la lucarne, trouver le chemin des filets, signer un but, conclure, concrétiser une occasion, і навіть prendre les mesures*. При перекладі українською мовою варто намагатися відтворити перифрази, використовуючи характерні для української мови відповідники. Наприклад, *записати гол на свій рахунок, проштовхнути м'яч у отвір воріт, розстріляти воротаря, відправити м'яч у сітку воріт*.

Велика зацікавленість уболівальників тим, що відбувається на полі, а також їх роль активного учасника, а не простого спостерігача, призвела до того, що у футбольній лексиці з'явилися терміни, які використовуються уболівальниками заради підкреслення своєї належності до кола фанатів футболу. Журналісти, орієнтуючись саме на коло людей, зацікавлених футболом, часто використовують подібні слова під час написання футбольних оглядів матчів. Це, наприклад, прізвиська відомих футболістів та футбольних клубів (*El Niño – Фернандо Торес, Zizou, El Maestro – Зінедін Зідан, Barça, Blaugrana – ФК Барселона, Merengues – ФК Реал Мадрид*). Переклад таких слів вимагає застосування прийому транскодування або використання слів, що розповсюджені серед українських вболівальників (*ФК Реал Мадрид – вершкові, ФК Барселона – блаугранас, El Niño – Ель Ніньйо, Zizou – Зізу*).

Отже, серед футбольних термінів переважна більшість належить до інтернаціональної лексики. Такі слова або повністю, або частково транскрибуються. При перекладі футбольних термінів з французької на українську варто використовувати різні способи – вдаватися до аналогій, у випадку, якщо французький термін має

українській відповідник; описового перекладу, якщо вищезазначений варіант перекладу неможливий; використовувати еквівалент, якщо словосполучення не буде залежним від контексту і матиме образний характер.

Футбольна термінологія і загальновживана лексика знаходяться в семантичній єдності. Про це слід пам'ятати при перекладі французьких футбольних оглядів українською мовою. В українській мові необхідно робити заміну слова чи словосполучення, що мають більш широкий спектр значень, еквівалентом, який конкретизує значення згідно контексту або стилістичних вимог.

Встановлено, що оскільки футбольний огляд належить до суспільно-інформативного функціонального стилю, то його основною функцією є повідомлення інформації. Однак спортивні журналісти часто вдаються до використання експресивних засобів задля більшої ефектності описуваних подій на полі, а також задля того, щоб вразити читача. Тому для адекватного еквівалентного перекладу французьких футбольних оглядів українською мовою варто також відтворювати експресивні засоби, використані журналістами, зокрема велику кількість перифраз.

Проаналізувавши деякі приклади синонімії у французькій футбольній лексиці, потрібно зазначити, така значна кількість можливих номінацій може призвести до проблем, оскільки вона певним чином стирає критерії чіткості поняття, з'являються сумніви, чи правильно вжите те чи інше слово для певного конкретного поняття. В цьому полягає основна проблема явища синонімії у футбольній лексиці французької мови. Перекладачу не варто забувати про те, що деякі синоніми мають особливе стилістичне забарвлення і вимагають при перекладі на українську мову такого ж стилістично забарвленого відповідника. Слід також пам'ятати про терміни-дублети, що функціонують в українській мові на рівні з запозиченими словами і мають використовуватися для полегшення сприйняття тексту і в перспективі повністю замінити собою іншомовні поняття.

Також встановлено, що при перекладі французької футбольної лексики потрібно не лише користуватися спеціалізованими словниками, але, якщо вони не дають перекладу того чи іншого терміна, слід вдаватися до такого корисного джерела інформації як Інтернет. Часто саме там можна знайти потрібний варіант перекладу або хоча б приблизно зрозуміти, що саме значить даний термін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Боровська О. В.* Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури та спорту [Текст]: автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / О. В. Боровська ; Ін-т укр. мови НАН України. – К., 2004.

2. *Виноградов В .С.* Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М.: Издательство Института общего среднего образования РАО, 2001.

3. *Дяков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. В.* Основи термінотворення / А. С. Дяков, Т. Р. Кияк, З. В. Куделько. – К.: Видавничий дім "КМ Academia", 2000.

4. *Миньяр-Белоручев Р. К.* Как стать переводчиком?/ Р.К. Миньяр-Белоручев. – М.: Готика, 1999.

5. Мова футболу: Ілюстрований шестимовний словник футбольної лексики / [Помірко Р. С., Дубяк М. Б., Іваньо Т. Р., Проців М. І.]. – Л.: Українські технології, 2009.

6. *Рылов Л. С.* Сопоставительная характеристика спортивной и научной терминологии / Л. С. Рылов. – М.: Публикации института "Открытое общество", 1999.

7. *Marchand J.* La presse sportive / J. Marchand. – P.: La Découverte, 1989.

8. Larousse *[Електронний ресурс]*. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/

Стаття надійшла до редакції 18.04.2013

Черкес А., студ.,
КНУ имени Тараса Шевченка

ЛЕКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ФРАНЦУЗСКИХ ФУТБОЛЬНЫХ ОБЗОРОВ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

В статье рассматриваются особенности перевода футбольных обзоров с французского на украинский язык. Особое внимание уделяется проблемам, которые могут возникнуть при переводе футбольных обзоров и способы их решения.

Ключевые слова*: футбольный обзор, переводческие трансформации, эквивалентность, адекватность, синонимия.*

Cherkes A., stud.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Lexical peculiarities of translation of football match reviews from French into Ukrainian

The author regards peculiarities of translation of football match reviews from French into Ukrainian. The attention is particularly paid to the problems that can appear in translation of football match reviews and to the methods of resolving them.

Key words: *football match review, translation transformations, equivalence, adequacy, synonymy.*

УДК 811.161.1+811.111]'362

Чобан М.В., к.филол.н., доц.,
Национальная академия СБ Украины

ВЫРАЖЕНИЕ ПАРТИТИВНОСТИ В РУССКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

В статье рассматриваются способы выражения партитивности в русском языке в сопоставлении с английским. Детально освещается понятие партитивности в лингвистической литературе.

Ключевые слова: *партитивность, родительный падеж, квантификаторы*

Понятие партитивности существовало, по свидетельству Ф.Ф.Фортунатова, еще в общеиндоевропейском языке в эпоху его распадения [Фортунатов 1957, 314]. Традиционная русистика связывает формальное выражение партитивности с родительным падежом, основная функция которого в приглагольном употреблении, согласно схеме падежных значений, выработанной сравнительно-исторической грамматикой индоевропейских языков, заключается в противопоставлении винительному падежу, так как в отличие от него *genetivus partitivus* обозначает, что предмет не во всем объеме подвергается действию, выраженному глаголом. Эта функция глагольного родительного отражена в его названии, ср.: родительный "неполного объектирования" [Пешковский 1956, 298], родительный "частичный" [Шахматов 1925, 320] и т.д. Осознавая, что содержательные характеристики родительного приглагольного чрезвычайно широки и не ограничиваются указанной функцией,